

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הכשרת אוכל לבהמה בשבת

(קנ"ה א') משנה: מתירין פקיעי עמיר (אגודות קש של שיבולים) לפני בהמה (שיהיו נוחים לה לאוכלם). ומפספסין (מפזרים) את הכיפין (שכשהם דחוקים, מתחממים, ואין הבהמה מריחה ריחם כל כך, וקצה בהם). אבל לא את הזירין.

(המשך משנה): אין מרסקין (מחתכים) לא את השחת (תבואה שלא נגמר בישולה), ולא את החרובין לפני בהמה - בין דקה (כבשים ועיזים), ובין גסה (משום טירחא שלא לצורך). רבי יהודה מתיר בחרובין (לרסקם) לדקה (ששיניה דקות, וקשים לה).

אמר רב הונא: למטרח באוכלא (בדבר שתחילתו אוכל, קודם תיקון זה), טרחינן (ומכשירין לייפותן לה). לשויי אוכלא לא משוינן (שאסור להוליד אוכל בשבת⁴).

רב יהודה אמר: שויי אוכלא משוינן (משום צער בהמה). מטרח באוכלא לא טרחינן².

שיטות הראשונים

ריסק שחת וחרובים לפני בהמה: פסקו רמב"ם³ ורי"ז² כתנא קמא, שאין מרסקין שחת וחרובין, לפני בהמה, בין דקה בין גסה⁴. וכן פסק השו"ע⁵.

שויי אוכלא ומטרח באוכלא: רב יהודה סובר דשוויי אוכלא משוינן, ומטרח באוכלא לא טרחינן. והלכה כמותו. דעת רש"י ורא"ש (ע"פ גירסתם), שלפי רב יהודה זירין קשורים בשלושה מקומות, והתרת אגודות היא שוויי אוכלא (דכל זמן שקשור, לאו אוכלא הוא). ולכן, מותר להתיר אגודות בין קשורים בשניים בין בשלושה מקומות. ודעת הרי"ף (ע"פ גירסה שונה), שהתרת אגודות הקשורות בשני מקומות מותרת⁶, אבל זירין הקשורים בשלושה מקומות, טירחא יתירא היא, ואסור⁷. והשו"ע⁹ פסק כרש"י ורא"ש.

1. רב הונא פירש שכיפין ופקיעין הם אגודות של שיבולים. אלא שפקיעין קשורים בשני ראשיהם, וכיפין בשלושה מקומות. וזירין הם ענפי ארז, וסתמם להסקה. ולכן, כיפין ופקיעין הראויים למאכל בהמה, מותר לטרוח בהם להתירם ולפספסם, כי מותר למיטרח באוכלא. וזירין שאינם ראויים למאכל בהמה אין לטרוח בהם ולהתירם, כי שוויי אוכלא לא משוינן.

2. רב יהודה פירש שפקיעין וזירין הם אגודות של שיבולים. אלא שפקיעין קשורים בשני ראשיהם, וזירין בשלושה מקומות. וכיפין הם ענפי הארז. ולכן, פקיעין וזירין מתירין (כי שוויי אוכלא משוינן), אבל לא מפספסים (כי מטרח באוכלא לא טרחינן). וכיפין, סתמם להסקה, ואינם אוכל. ולכן מפספסים וכ"ש שמתירם, כי שוויי אוכלא משוינן (פירוש זה ע"פ רש"י, וראה שיטת רבינו תם בתוד"ה רב יהודה).

3. זה לשון הרמב"ם (הל' שבת כא, יח): "המחמתך את הירק דק דק כדאי לבטלו - הרי זה תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה, בין דקה בין גסה, מפני שגראה כטוחן". אמנם קשה, שבסוגייתנו משמע שטעם האיסור הוא משום דמיטרח באוכלא לא טרחינן, וכרב יהודה דקיי"ל כוותיה. וכן נשאל הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' ע"ה) על דברי הרמב"ם, וענה: כל מה שתפסת על הרב ז"ל, הדין עמך לפי דעתי.

4. והוסיף ריא"ז, לפי שהן רכין וראויין לוכל הבהמה בלא ריסק, והריסק אינו אלא טורח יתר שטורחין לענג הבהמה. ואם היו קשין, שאין הבהמה יכולה לוכל בלא ריסק, או שהיו עגלים דקין, מרסקין אותן מפני צער הבהמה.

5. או"ח שכד, ת. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כא, יח). ריא"ז (הל' ב, סעי' ג).

6. לכאורה משום שאינה לא שויה אוכלא ולא מיטרח באוכלא (דלא שייך טורח בהתרה).

7. ע"פ פירוש הר"ן. וכתב הגר"א (בהגהות הש"ס) על גירסת הרי"ף: ונכון מאוד.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכד)

- ד. קשין של שבליים שקושרים בשנים או בג' מקומות, מתר להתירן כדי שתאכל מהן הבהמה. הגה: ויש אומרים דלא שרי להתיר רק בקטר שאינו של קימא (הגהות אלפסי). אבל אסור לשפשוף בהם בידים כדרך שעושים באכלי בהמה כדי שיהיו נוחים לאכלם, דשוויי אכל בדבר שאינו אכל, מתר לעשותו אכל, אבל מטרח באכלא בדבר שהוא ראוי לאכילה, לא טרחין ביה להכשירו ולתקנו יותר.
- ה. עצים שקצצן מן האילן, ויש מאכלים אותם לבהמה בעודם לחים, מתירין ומפספסין לשון שפשוף בהם להאכלם, שאינם ראויים בלא שפשוף.
- ח. אין חותכין שחת (פי' ירק של תבואה שנקצר טרם נתבשל התבואה) וחרובין לפני הבהמה, בין דקה בין גסה, משום דבלא חתוף נמי חזי לאכילה.

האכלת בהמה בשבת

- (קנ"ה ב') משנה: אין אובסין את הגמל (להאכילו הרבה אוכל בעל כרחו, לעשות אבוס בתוך מעיו, משום טירחה יתירה), ולא דורסין (דוחקים לגרונו השעורים בעל כרחו). אבל מלעיטין (מכניסים לתוך פיו). ואין מאמירין את העגלים (מכניסים האוכל לבטנם עם המים), אבל מלעיטין. ומהלקטין לתרנגולין (נותן האוכל ביד, והתרנגולים לוקטים אותו⁴⁰).
- (המשך משנה): ונותנין מים למורסן (פסולת קמח), אבל לא גובלין (לא מערבבים במים).
- (המשך משנה): ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך (שאינן מזונותיהם עליו, וטורח שלא לצורך). אבל נותנין (אוכל) לפני אווזין ותרנגולין, ולפני יוני הרדיסיות (שניזונים בתוך הבית)⁴¹.
- (ומברר) איזו היא המראה (האסורה), ואיזו היא הלעטה (המותרת)?
- אמר רב יהודה: המראה, למקום שאינה יכולה להחזיר (שתוחבו לפניו מבית הבליעה). הלעטה למקום שיכולה להחזיר. רב חסדא אמר: אידי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר, והמראה בכלי, הלעטה ביד.

8. והרמב"ם (שבת כא, ח) כתב: "ומתירין אֶלְמוֹת שְׁלֵעִמִיר לְפָנֵי בְהֵמָה, וּמְפַסֵּס בְּיָדוֹ אֶלְמוֹת קִטְנוֹת, אֲבָל לֹא אֶלְמוֹת גְּדוֹלוֹת, מִפְּנֵי הַטָּרַח שֶׁבָהֶן." בפיה"מ מבאר הרמב"ם שהחילוק בין פקיעין לזירין, הוא בגודל. אם כרך מהאלומות שתיים שתיים יחד, נקראין פקיעין. ואם שלוש שלוש יחד, נקראין זירין. ולכאורה שניהם בכלל אלומות גדולות. וכיפין הם אלומות קטנות. והרמב"ם פסק כרב יהודה שאסר לטרוח באוכלא, אבל שוויי אוכלא משוינן. והתרת האלומות, שוויי אוכלא. ופספוסם, מיטרח באוכלא. ולכן מתירין הכל, אפילו זירין (ואף על גב דטירחא גדולה היא, שהם קשורים ג' קשרים, משום דכיון דאם אינו מתירם לא חזו לאכילה, מיטרח טירחא יתירא כדי לשוויי אוכלא טרחינן. ב"י). אבל מפספסים רק כיפין, שהן אלומות קטנות, ולית בהו טירחא יתירא. ע"פ ב"י שכד, ד.

9. או"ח שכד, ד. והוסיף הרמ"א דיש אומרים דלא שרי להתיר, אלא רק בקשר שאינו של קיימא. וכתב המשנ"ב (ס"ק יב) דכולי עלמא סבירא להו הכי, אלא משום שלא מצא כן מפורש רק במקום אחד, כתב כן. ועיין בחידושי רע"א בשם מהריק"ש דדעתו דהרמב"ם חולק על זה. ומכל מקום לדינא אין להקל, דדעת רש"י ורמ"ך, דיש קושר ומתיר אף באוכלי בהמה. עיי"ש. ואמנם בלבוש כתב שיש מתירין בזה. וראה אליה רבה (ס"ק ה) שלא מצא המתירים.

10. ע"פ פיה"מ לרמב"ם.

11. כתב בביה"ל (שכד, יא, ד"ה ויוני בייתות), וכל זה מיירי כשהם שלו, כן מוכח מאליה רבה. ולענ"ד אין זה ברור, דכיון שהם של ישראל ואינם אוכלין מהפקר, כי היכי דמותר לבעליהן להכין להם מזונות, הכי נמי מותר לאדם אחר.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
י"ח אב תש"פ
מסכת: שבת | פרק: כ"ד | דף: קנ"ה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

תניא כוותיה דרב יהודה.

תניא: נותנין מזונות לפני כלב, ואין נותנין מזונות לפני חזיר. ומה הפרש בין זה לזה? זה (כלב) מזונותיו עליך, וזה (החזיר), אין מזונותיו עליך (דארור יהודי שיגדל חזירים¹²).

שיטות הראשונים

הלעטת בהמה: פסק רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כדעת רב יהודה, שמותר להאכיל בהמה ועוף, רק במקום שיכולים להחזיר. וכן פסק השו"ע¹³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכד)

- ט. אין אובסין את הגמל, דהינן שמאכילה בידו כל כף עד שמרחיבין בני מעיה פאבוס; ולא דורסין, דהינן שדורס לו מאכל בגרונו למקום שאינו יכול להחזירו, אבל מלעיטין. אין מאמירים את העגלים, אבל מלעיטין; איזו המראה, למקום שאינה יכולה להחזיר; הלעטה, למקום שהיא יכולה להחזיר. הגה: ודין תרנגולים ואוזים פדין עגלים (מהרי"ל).
- י. מתר לתן מאכל בפיהם של תרנגולים.
- יא. אין נותנין מים ולא מזונות לפני דבורים, ולא לפני יוני שובך ויוני עליה, ולא לפני חזיר; אבל נותנין לפני אוזין ותרנגולים ויוני ביתות וכן לפני כלב שמזונותיו עליה.
- יב. מתר להאכיל תולעת המשי.

12. סוטה מ"ט ב'.

13. או"ח שכד, ט. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כא, לה).